

§ 13. РЕВОЛЮЦІЙНИЙ ХАОС: СУСПІЛЬСТВО І ВЛАДА

102 Погляд очевидця

Розхитане війною економічне життя України підупало. Голод примарою ходив уже по Росії й подихав холодом на деякі частини українських губерній, які межували з Росією... Петроград просто вигрібав усе, що міг з України, і тим обмежувалась уся його продовольча політика... З фронту цілими масами сунули дезертири. Вимучені й розлючені своїми стражданнями у пеклі побоїща, вони страшною темною силою йшли на країну, забивали всі залізниці, додавали ще безладдя й часто виливали на неповивних свою злість і свій одчай.

Винниченко В. Відродження нації. – Ч. 2. – С. 50–51.

103 Погляд очевидця

Коли місяця два потому стали отримувати з різних кінців Чернігівської губернії телеграми про підпалення мастків, про знищення винокурених заводів, господарчого інвентарю, вбивствах... п. Савич невідмінно посміхався і говорив: «Поглиблення революції!» І ось одного разу отримали телеграму про вбивство з метою пограбування його батька й матері. Бідний Савич відчув поглиблення революції на самому собі.

Дорошенко Д.И. Война и революция на Украине // Революция на Украине. – С. 73.

104 Офіційний документ

Відозва ГВР повстанських військ (травень 1919 р.)

Брати і товариші! Всім тепер стало ясно, що московські комісари прийшли сюди на Україну грабувати наш народ... аби вивезти на Московщину борошно, пшоно, сало, вовну, шкіру, полотно, тканину, себто все, що бракує там, бо вони своїми кумунами зруйнували в себе дома державне господарство... Їхні загони озброєні з ніг до голови, приходять на села і під загрозою розстрілу забирають наших менших братів. Їх оточують озброєні жиди, китайці, латиші, кацапи, заганяють у вагони і везуть кудись у Московщину, на Волгу, під Двінськ і т. д.

Цит. за: Документи трагічної історії України (1917–1927 рр.) / Редактор-упорядник П.П. Бачинський – К., 1999. – С. 146.

105 Погляд очевидця

Віра в силу німців була великою, до більшовиків все ще ставилися, як до чогось несправжнього, і обивательська маса раділа тому, що, по-перше, настане порядок, а, по-друге, створяться відносини старі, такі, до яких здавна звикли – відносини – хоча і військової окупації, але не комуністичної диктатури. Протягом кількох годин заблищали товарами магазини, на ринках з'явилася безліч продуктів. Це дійсно чудовий феномен: ще вчора важко було дістати добре спечений чорний хліб, а тут – негайно, неначе в кінематографі, насипались гори білих паляниць.

Сумський С. Одиннадцять переворотів // Революция на Украине. – С. 106.

106 Погляд дослідника

Грабіж продовольства з України, початий австро-германцями за всілякої допомоги уряду Скоропадського, був без кінця і без краю. Вивозили все – хліб, худобу, птицю, яйця, сировину і т. д. – і все це у таких розмірах, з якими ледве справлявся транспорт. Немовби потрапивши на величезні продовольчі склади, що були приречені на пограбування, австрійці і німці завантажували потяг за потягом, сотні, тисячі потягів, і вивозили їх до себе.

Аршинов П. История махновского движения (1918–1921). – Запорожье: Дикое Поле, 1995. – С. 47.

107

Німецькі війська у Києві. 1918 р.

108

Плакат В. Маяковського. 1920 р.

110

Погляд очевидця

Зі спогадів офіцера єврейської міліції у Львові Апельбаума про погром 22–23 листопада 1918 р.

Два дні горіли жидівські дома на радість антисемітській Польщі, а при тім діялися такі страшні речі, яких світ і корона польська вже давно не бачили... Від двадцяти до тридцяти вояків нападали на жидівські дома, розбивали двері, вдиралися до середини та починали свою «роботу». Одні мордували людей, били, а молодих жінок і дівчат насилували, другі грабували і забирали все, що тільки можна було взяти... У той самий час, як одні вояки грабували хати, то другі знову нападали на жидівські склепи (крамниці). За дві години всі склепи були порожні, товари, які були в крамницях, забрано, а решту речей, що були всередині, поламано і понищено...

Цит. за: Рубльов О.С., Реєнт О.П.
Українські визвольні змагання
1917–1921 рр. // Україна крізь віки.
Т. 10. – К., 1999. – С. 306.

109

Білогвардійський* плакат

* Біла гвардія – назва антирадянських антибільшовицьких військових частин, що діяли під час громадянської війни. Найвідоміші – армії Денікіна, Колчака, Краснова, Врангеля тощо.

1. Зверніть увагу на джерела 108 і 109. Що вони собою являють? Ким і з якою метою створювались? Як це позначилося на їхньому змісті?

111 Погляд очевидця Зі спогадів В. Вернадського*

Німці поводяться коректно, але як пани. Враження від української влади знову попереднє – безсилля та бездарність. Влади немає і не відчувають її ні в чому. Обиватель вважає, що справжніми господарями становища є німці, що здійснюється справжня окупація і що ми потрапили в остаточне ярмо... Українці грають сумну роль маріонеток, які привели до своєї країни іноземців-поневолювачів.

Вернадский В.И. Дневники (октябрь 1917 – январь 1920). – К.: Наук. думка, 1994. – С. 65.

112 Погляд дослідника

Наймасовіша хвиля погромів розгорнулася весною і літом 1919 р. Найбільше погромів здійснили самозвані «отамани» і «батьки», які, хоч і нерідко виступали від імені Директорії, насправді відмовлялися виконувати її накази, кидали фронт і поверталися у рідні місця. На контрольованих ними територіях вони вели себе як самозвані царки. На їхню частку припадає 40 % погромів. Ще 20 % вчинили банди, які часто не мали жодного політичного пов'язання. До погромів вдавалися Добровольча (20 %) і навіть Червона (6 %) армії. Найкривавіші погроми вчиняв Матвій

Григор'єв, колишній офіцер російської армії, який спочатку воював під прапорами Директорії, згодом – Червоної армії, і, зрештою, збунтувавшись проти більшовиків, самочинно проголосив себе отаманом України і провадив воєнні дії на власну руку, аж поки не був вбитий Махном наприкінці липня 1919 р.

Грицак Я. Нарис історії України... – С. 146.

113 Офіційний документ

Повідомлення про постанову Ради Народних Міністрів УНР про заходи щодо припинення антисврейської пропаганди (15 червня 1919 р.)

1. Звернутись через Голову Ради Народних Міністрів до Головного і Наказового Отаманів, аби вжити самі рішучі заходи до цілковитої ліквідації програмних протиеврейських подій, а винувні щоб були потягнені до суворої кари по законам військового часу...

3. Доручити Міністру Преси і Інформації стежити, щоби в пресі й відозвах не велось злочинної погромної протиеврейської агітації, а винних потягати до суворої відповідальності...

6. Доручити Міністру Шляхів вжити заходів до припинення розповсюдження на залізницях програмної літератури і забезпечення життя проїзжаючих пасажирів.

Кам'янець-Под., Друкарня М. Гусятінера.

2. Які проблеми виникли в українському суспільстві під час постійних змін влади від літа 1917 до 1919 р.? Сформулюйте перелік цих проблем на основі джерел 102–113.

3. Уявіть себе сучасником подій 1917–1919 рр. в Україні. Спираючись на документи параграфа, напишіть сторінку власного щоденника від імені:

а) міського мешканця;

б) селянина з описом власного життя в Україні в 1917, 1918, 1919 рр.

Якої інформації вам бракує для того, щоб розповідь була повною?

Порівняйте враження міських мешканців та селян про події цього періоду. Чим були викликані спільність та відмінність у сприйнятті тогочасних реалій?

4. Які види документів використані у джерелах 111–113? Які документи ви хотіли б додати для розповіді про єврейські погроми?

5. У 1926 р. під час суду над євреєм Шварцбардом за вбивство С. Петлюри він був виправданий. З того часу в європейському суспільстві склався міф, нібито українці несуть відповідальність за єврейські погроми в часи громадянської війни в Україні. Як ця думка узгоджується з поданими джерелами?

* Вернадський В.І. (1863–1945) – видатний учений, один із засновників та перший президент Української академії наук у Києві.